

30 yıldır 12 Eylül darbesinin karanlığı

Askeri otorite yürütme, yargı ve siyasetin üstünde konumlandırılarak militarizm perçinlendi. Kutsal devlet, kutsal ordu ideolojisiyle herkes devlet için, herkes ordu için zihniyeti yerleştirdi. Yurttaşların hakları ve özgürlükleri devlet için feda edilmeli anlayışı hayata geçirildi. Her türlü örgütlenme yasaklandı. Halkları değil, tek din, tek dil ve tek millet unsurlu devleti koruma altına alan ve sermayeden ve militarizmden yana, Türk, Sünni ve erkek 82 anayasası tıpkı bugün olduğu gibi halkları Evet-Hayır cenderesine sokan bir referandumla yürürlüğe giriyordu.

ILKAY TANYER

Bugün 12 Eylül'ün 30. yıldönümü. Genelkurmay Kenan Evren başkanlığında yürütülen 12 Eylül 1980 darbesi genel olarak tüm muhalifleri, emekten yana olanları, demokratik kitle örgütlerini, dernekleri, sosyalist parti ve kurumları, sendikal örgütleri ve bunların içinde yer alan kitleleri derinden etkilemiş ve etkileri günümüze kadar süregelmiştir. 12 Eylül 1980 tarihinde bir cuma günü saat 03.59'da Türkiye radyoları (TRT) İstiklal Marşının çalınmasıyla birlikte yayına geçer ve ardından marşın bitiminde Kenan Evren, "Yüce Türk Milleti" diye başlayıp "Aziz Türk milletini" diye devam eden ve halka "Sukunet"i emrederek sonlandıran muhtırayı okumaya başlar. Ve darbe bu şekilde önüne şu anda geldiğimiz 30 yılı da katarak Türkiye halklarını karanlığa sürükler.

Bugün bu toplum hala darbe tehdidiyle yaşıyor, milli siyaset güvenlik belgesiyle yönetiliyor, gizli savaş aygıtının müdahaleleriyle karşı karşıya, siyaset üzerindeki as-

keri vesayet sürüyor, militarist ve şovenist politikaların tehdidi altında. Peki günümüze kadar etkilerini sürdüren, hala toplumsal yaşamımızı belirleyen 12 Eylül darbesi hangi koşullarda yapıldı, darbenin bilançosu neydi, darbe sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan neleri değiştirdi?

Darbe öncesi

Kapitalizmin 70'lerin başında yaşadığı küresel boyutlu ekonomik krizin sonrasında özelleştirmelerin artış gösterdiği, sosyal devlet politikalarının git gide terk edildiği sermayenin uluslar arası serbestçe dolaşımının hedeflendiği bir ekonomik dönem yaşanmaktaydı. Neoliberal politikaların uygulamaya konduğu 70'lerin ikinci yarısından sonraki dönemde başta İngiltere olmak üzere Avrupa'da ve Amerika'da katı politikalar uygulayabilecek hükümetlerin iktidara geldiği, işçi sınıfının baskılandığı, sendikal örgütlenmelerin engellendiği, özelleştirmelerin tüm hızıyla uygulamaya geçtiği, sermayenin uluslar arası akışının

yaygınlaştığı artık prekapitalist dönemin vahşi kapitalist yüzünü gösterdiği bir dönemde; Türkiye'de de ithal ikamecilik modelinin çökmesiyle birlikte 77'de derinleşen bir ekonomik krizle beraber, dış pazara açılma ve dünya kapitalizmine eklenme ihtiyacını doğurarak kendini göstermişti. 24 Ocak kararları bu sürecin bir sonucuydu. Yine o dönem Türkiye'de sınıf hareketinin, sendikal örgütlenmenin ve sosyalist hareketin güç kazandığı, işçi sınıfının sendikal ve politik mücadelesinin yükseldiği bir dönem yaşanıyordu.

Darbe yaklaşıyor

Çiğli iplik fabrikası işçileriyle Çimentepe, Gültepe halkının direnişinde olduğu gibi Sendikal örgütlerle mahalle örgütlenmelerinin ortaklaşan direnişlerinin görüldüğü, Fatsa örneğinde olduğu gibi taban örgütlenmelerinin hayata geçirildiği, Yer altı Maden-iş'in Yeni Çeltek direnişi, Tarih direnişi gibi grev ve eylemliliklerin giderek dalga dalga yayıldığı bir atmosfer söz konusuydu.

Öte yandan sosyalist hareketin anti faşist mücadeleye yürüttüğü ve sokakların sağ hareketle sol hareket arasında çatışmalara sahne olduğu, siyasi cinayetlerin işlendiği, aynı zamanda bir Alevi Sünni geriliminin tırmandırıldığı ve Maraş'ta olduğu gibi kitlesel katliamların yaşandığı gerilim ve iç çatışma gündemdedi. Böyle bir ekonomik ve siyasal kriz ortamı yaşanırken, ordudan hükümete muhtıra niteliğinde gelen uyarılarla, genelkurmay hükümeti krizi yönetememekle suçlayarak meclise müdahale edebileceği sinyallerini dile getiriyordu. Cumhurbaşkanı TSK komuta kademesince yazılan "muhtıra" niteliğindeki mektupla terörün bitirilmesi uyarısında bulunarak aksi halde darbe yapabilecekleri ima ediliyordu. Toplumda meclisin krizi yönetemediği ordunun müdahalesinin ihtiyaç olduğu ve kaçınılmaz olduğu imajı yaratılmaya başlanıyordu. 12 Eylül'ün hemen öncesinde hali hazırda 19 ilde sıkıyönetim uygulanıyordu. Tüm bu gelişmeler, darbenin adım adım yaklaştığının birer habercisiydiler.

Ve 12 Eylül 1980 günü

Genelkurmay başkanı Kenan Evren başkanlığındaki kuvvet komutanlarınca darbe ilan edildi. Hükümet görevden alındı, TBMM lağvedildi. Siyasi partilerin ve sendikaların kapısına kilit vuruldu. Partilerin ve sendikaların mali varlıklarına el konuldu, yöneticileri tutuklandı ve yargılandılar. Askeri darbenin ardından dört yıl içinde 50 kişi idam edildi. İdamların çoğunda mahkumiyet için gerekli delil bile yoktu; Mahkumiyetler ve infaz kararları hızla verildi ve uygulandı. Gözaltı ve tutuklamalarda istatistiklere vurulacak derecede işkenceler uygulandı. 12 Eylül'ün yasakçı ve inkarcı kafası Kürt sorununu asayiş sorununa indirgedi, anadili yasak ilan etti ve onbinlerce insanın ölümüne yol açan süreci başlattı. Bugün hala süren şovenizmin temelleri atıldı. Kürt kimliği yasaklandı. Türkiye Türk-İslam senteziyle yeniden yapılandırılmaya başlandı. Milliyetçilik körüklendi. Çok sayıda imam hatip lisesi ve Kuran kursları 12 Eylül döneminde açıldı. Üniversitelerin özerkliği kaldırıldı, muhalefetin önemli bir gövdesi olan üniversite kampüsleri şehrin çeperlerine itildi, YÖK kuruldu, bilimsel, eşitlikçi ve özgürlükçü eğitim engellenerek üni-

versiteler paralı ve yasakçı hale getirildi. Askeri otorite yürütme, yargı ve siyasetin üstünde konumlandırılarak militarizm perçinlendi. Kutsal devlet, kutsal ordu ideolojisiyle herkes devlet için, herkes ordu için zihniyeti yerleştirildi. Yurttaşların hakları ve özgürlükleri devlet için feda edilmeli anlayışı hayata geçirildi. Her türlü örgütlenme yasaklandı. Böylelikle devletin izlediği yol, darbe anayasası hedefine doğru yol alıyordu. Halkları değil, tek din, tek dil ve tek millet unsurlu devleti koruma altına alan ve sermayeden ve militarizmden yana, Türk, Sünni ve erkek 82 anayasası tıpkı bugün olduğu gibi halkları Evet-Hayır cenderesine sokan bir referandumla yürürlüğe giriyordu.

Darbe Sürüyor

Darbenin yıl dönümlerinde tekrarladığımız 650 bin kişi gözaltına alındı diye başlayan istatistik verilerin dökümanlarının olduğu darbe bilançosuna aslında yıllar boyunca sayfalarca rakamlar eklendi. Devlet, kayıt dışı gözaltılarla, faili meçhul cinayetlerle istatistiklerle kurnazca bir oyuna girişti. Bölgede ilan ettiği OHAL'lerle, darbenin taşıdığı zihniyeti halklara zorla baskıyla kabul ettirmeye, inkar ettiği kimlik ve kültürlerin halklar tarafından da inkar edilmesine çalıştı. Askeri darbeden beslenen bazı siyasetçiler hâlâ daha OHAL önerilerinde bulunmakta, devlet 12 Eylül 1980'den beri farklı iktidar biçimleriyle ama hep aynı yüzüyle kendini göstermeye devam etmekte.

Fırat'ın doğusunda 30 yıldır süren savaşın bitmesi için atılan barış adımlarına karşılık devletin hiçbir adım atmadan bu kirli savaşı devam ettirmesi, sendikal örgütlenmelerin engellenmesi, sarı sendikacılığın beslenmesi, F tipi cezaevlerinin koşullarına yönelik hâlâ herhangi bir düzenlemede bulunulmaması, mahkumların cezaevi koşullarının iyileştirilmemesi, Terörle Mücadele Kanununun mağdur ettiği binlerce çocuk mahkuma her gün bir yenisinin daha ekleniyor olması, üniversiteler de dahil olmak eğitimin hala tek dil, tek din, tek millet anlayışının yansıması olan resmi ideolojinin sınırlarını aşamaması, eğitimin, sağlığın paralı olması... ve daha sayamayacağımız yığınla antidemokratik uygulamaların hepsi birer birer 12 Eylül darbesinin uzantıları değil midir?

Bugün...

Her yıl 12 Eylül'de demokratik kitle örgütlerinin, sosyalist parti ve kurumların askeri darbeye karşı yürüttüğü eylemlilikler, bu yıl referandum yasağıyla engellenecek. Bir ucu evet diğer ucu ise hayır olan iki ucu kirli sopayı tutmamız istenecek. Sopa yine aynı sopadır. Halklardan evet veya hayır oyu isteyen hükümet ve muhalefet darbeden nemalanan, 12 Eylül'den kazanım sağlayan siyasetçiler aynı cephededir. 12 Eylül darbesi insanlık suçu ilan edilmeden, darbeciler yargılanmadan ve bugün hâlâ hayatımızın her alanın belirleyicisi olan darbe anayasası ortadan kaldırılıp, kökten bir değişime tabii tutulmadan, ezilenlerin ve işçi sınıfının taleplerini içermeyen bir anayasa, Türkiye'de demokratikleşmeyi sağlayamaz. Bugün, 30 yıl öncesinden günümüze kadar uygulanan militarist ve şovenist politikalara verilen en iyi yanıt ezilenlerin ve emekçilerin boykot cevabıdır.

12 Eylül ve ülkücü hareketin tavrı*

12 Eylül'ün üzerinden 30 yıla yakın bir zaman geçti.. Darbe düzeni bugün hâlâ bir biçimiyle devam ederken kimin 12 Eylül'den taraf olduğu, kimin darbeci olduğu, kimin darbe karşıtı olduğu birbirine karışmış durumda..

Bunun nedeni aslında açık.. 12 Eylül o kadar çok kan döktü ki şimdilerde çıkıp bunu sahiplenmek akıl kârı değil.. Tıpkı yaşanmış faşizm örneklerini şimdilerdeki faşist hareketlerin sahiplenme cesareti olmadığı gibi 12 Eylül darbesini de sahiplenme cesaretini gösteremeyenler var.. Ülkücü hareket de bunlardan biri..

Ülkücü hareketin 12 Eylül'e ilişkin tavrı neydi ne değildi?

12 Eylül darbesi, ilkin ülkücü hareket tarafından benimsenmiş ve desteklenmişti. Zira bu darbe ülkücü hareketin temel siyasi yönelimlerinden biri olmuştu. Ülkücü hareket iktidarı ele geçirme perspektifleri doğrultusunda orduyu sürekli göreve çağırıyordu. Bir yandan orduyu anti-komünist mücadelede bir müttefik olarak görmek isteyen ülkücü hareket, güvendiği bazı odakların da yardımıyla ve orduyla iyi ilişkiler kurmak suretiyle, olası bir askeri diktatörlük vasıtasıyla iktidarı hedeflemekteydi. Bu nedenle ordunun yönetime el koyması için giderek artan bir terör ve kaos ortamını yaratmaktaydı.

Fakat sanılanın aksine 12 Eylül darbesi ve 80-82 askeri yönetim süreci, ülkücü hareket için ciddi bir şok yarattı. Tam da sanıldığı gibi askeri yönetim "komünist vatan hainlerine" gereken dersi vermeye başlamıştı. Darbe devrimcilerin üzerine bütün gücü ve bütün vahşetiyle gidiyordu. Asıl anlaşılamayan ve ülkücü harekette şok etkisi yaratan olgu vatana, millete sahip çıkan ülküçülere 'Allahsız komünist'lerle aynı muamelelenin yapılmasıydı.

Bunun üzerine MHP'nin üst düzey yöneticileri Türk milliyetçiliği ideolojisinin, aynı zamanda 12 Eylül'ün ideolojisi olduğunun, ülkücü hareketin asli olarak askerin yaptıklarını yapmaya çalıştığı'nın propagandasını yaptılar. Eski MHP Milletvekili Agah Oktay Güner'in Türkiye için söylediği 'fikri iktidarda, kendi zindanda' söylemi bu askere yaranma anlayışı doğrultusunda söylenmiş bir sözdür.

Dava süreçleri sonunda 9 ülkücünün asılması Muhsin Yazıcıoğlu tarafından 'Türkün Türk düşmanı' olarak zincire vurulması' olarak özetlendi.

12 Eylül, ülküçüleri neden astı?

12 Eylül darbesinin ülküçüleri fazlaca kayırmamasının bir nedeni, kolayca tahmin edileceği üzere askerin, varolan meşrutiyet bunalımını aşmak için bir tür 'tarafsızlık' imajı yaratmaya çalışmasıydı. En az bunun kadar önemli bir başka neden de sosyalist hareketin darbeye karşı bir direniş hattı yaratamamış olmasıydı. Eğer sosyalist hareket ciddi bir direniş gösterebilmiş olsaydı, o zaman oligarşi, topyekûn bir saldırı-savunma sistematiğine yönelerek faşist hareketin militan potansiyeline ihtiyaç duyacaktı. Bu

MHP'nin iktidar perspektifine de uygun bir gidişat olabilirdi.

Davalarda Ülkücü Savunmaların İçeriği

Açılan davalarda yargılanan MHP'li ve Ülkücü Kuruluşlar'ın yöneticileri 3 ana ekseninde savunma yaptı;

1-Cuntanın tepkisini yumuşatmaya çalışan, ciddi bir hukuki hata yapıldığını, ülküçülerin komünist tehlikeye karşı sürekli devletin yanında yer aldığını anlatan ve suçlamaları kişiselleştiren bir yaklaşımdı.

2-Darbeyi onaylayıcı, bir nevi darbeye uzlaşma, MHP misyonuyla darbe misyonunu özdeşleştirme tarzıydı. [Taha Akyol, Yaşar Okuyan, Agah Oktay gibi kimi unsurlarca savunuldu]

3-İçteki ve kuzeydeki düşmana karşı meşru müdaafa kullanıldığı savunuldu.

Görüldüğü gibi her 3 ekseninde de verilmek istenen mesaj 'Aslında biz sizdeniz' mesajıydı.

MHP davalarında savunmaların temel bir başka özelliği ise, bireysel nitelikleriydi. Türkiye'nin kendi savunmasında vurguladığı suçların şahsiliği ve ülkücü olduğu iddia edilen kişilerin yaptıklarından kendisinin sorumlu tutulamayacağı vurgusu, özellikle içeride olan ülküçüler nezdinde ciddi bir hayal kırıklığı yarattı.

Kükreyerek davayı ve teşkilatı savunacağı zannedilen başbuğün böylesi silik, uzlaşmacı ve hatta korkak bir tavır göstermesi tabanda olumsuz etkiler yarattı.

Hareketin üst düzey yöneticileri sürekli olarak tabana ve özellikle içerideki ülkücü tutsaklara teslimiyetçiliğin mesajını veriyordu. Örneği Türkiye'nin danışmanlarından Galip Erdem 'Devlet suçu ve suçluyu elbette takip edecek ve cezalandıracaktır. Bu devlet olmanın ilk gereğidir. Sizlerde böyle istemiyor muydunuz? Bir bakıma bunu için mücadele etmediniz mi?' diyerek teslimiyet bayrağını çekiyordu.

Ülkücü hareket taban düzeyinde gerçeklerle giderek daha fazla yüz yüze gelmeye başladı. Devlet konusunda klasik bakış açısı belki devam ediyordu ama Mit'e çalışmış ve MHP içine girecek provokatörlük yapmış bunu da itiraf etmiş Hicabi Koçyiğit ve benzerleri ciddi şaşkınlıklara sebep oluyordu.

80-82 yıllarında resmi politik tutum olan darbeye özdeşlemeci tutumlar 80'lerin ikinci yarısından sonra inandırıcılığını kaybetmeye başladı. 12 Eylül karşıtı bir tavır belirginleşti.

Bu tavrın netleşmesinde özellikle devrimci tutuklu ve hükümlülerin işkence ve kötü muamele karşısında ki direngen tavırlarının etkisi olmuştu.

İsa Yıldırım, solcuların açlık grevine imrendiğini, kendilerinde bu işi yapanlara destek olunmadığını ve cezaevlerinde kendi kaderlerine bırakıldığını yazarken bu etkiyi yansıtmaktaydı.

* Ridvan Turan'ın Kurt Kapanı Türkiye'de Faşizm kitabından Erdal Kozan kısaltarak derledi.